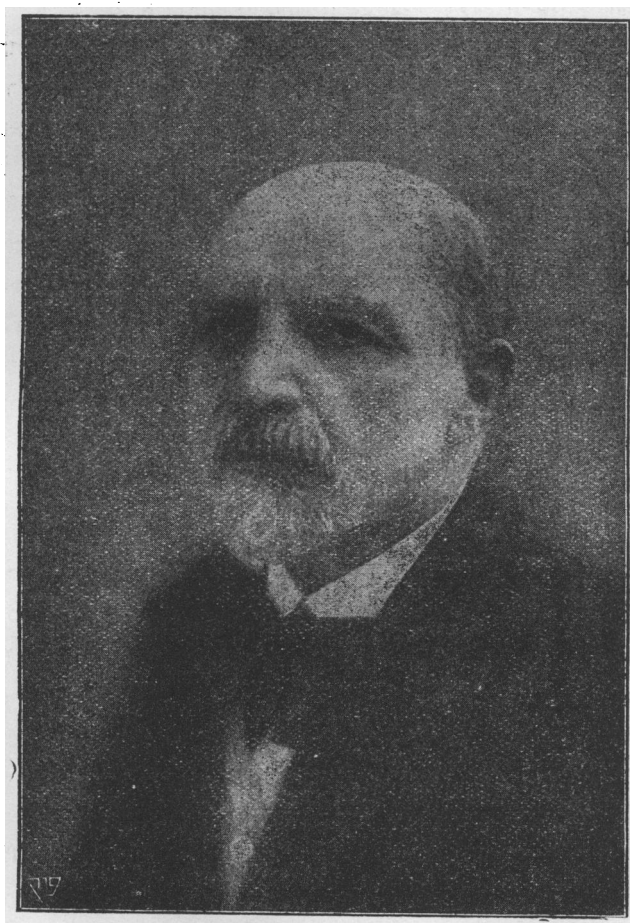

ד"ר א. מ. מוּיָא

(למלאת לו שבעים שנה)

יובלו של הד"ר א. מ. מוּיָא, שחוגים רבים בישוב חגגו אותו, הוא ביחוד חג לועד הלשון העברית, כי ד"ר מוּיָא הוא אחד מחבריו הנאמנים והמסורים ביותר, שהרבה לפעל לתחית לשוננו. חלוץ הרפואה העברית בארץ ואחד מוקני הישוב, היה הוא גם מן הראשונים במחיי הלשון העברית ושמו יזכר תמיד על יד שמותיהם של

י. מ. פינס, ז. יעבץ ובן־יהודה. תפקיד חשוב מלא הוא בתחית הלשון ובעבודת ועד הלשון. הרואה בו אחד מבחירי חבריו אשר בהם יתפאר. בעל השכלה אירופית רחבה ויחד עם זה בקי בכל גנוי ספרותנו מכל התקופות היה הוא מסגל ביהוד לעמד על הדיוק המדעי של המנחים המחדשים מבלי לותר על צורתם העברית המקורית.

ד"ר א. מ. מזיא היה מהמתונים בחברי ועד הלשון. הוא התנגד לבהלת החדושים שתקפה חלק מהישוב וגם אחדים מחברי ועד הלשון. כמו כן התנגד לחובבי הערבית הקצוניים, שרצו למלא את כל החסר בשפתנו במלים שאולות מהערבית. דיוק מדעי, צורה עברית מקורית למלה המחדשת ועל הכל בדיקה מקדמת בכל מכמני ספרותנו למען מצא כל מה שנוצר כבר – אלה היו דרישותיו התמידיות של הד"ר א. מ. מזיא.

כנשיא ועד הלשון במשך הרבה שנים עמד הוא תמיד על המשמר לבל ימשך הועד אחרי ברק תכניות רחבות ומקיפות ויוניח את תפקידו העקרי: חדוש השפה לצרכי החיים והמדע.

ועד הלשון מברך את בעל היובל, שיוסיף עוד במשך הרבה שנים לעבד אתו יחד את עבודת תחית הלשון וישמש מורה דרך לועד הלשון. שתפקידיו הולכים ומתרחבים עם התפתחות חיינו בארץ.

א.¹

ד"ר אהרן מאיר מזיא (מזרע ישראל איסרלין) נולד בי"א אלול שנת תר"ח בכפר סמוך לעיר מוהילוב שע"נ דניפר להורים בלתי עשירים. מצד אביו התיחס ד"ר מזיא למשפחת רבנים חשובה, ששלשה־עשר דורות ממנה, זה אחר זה, השתמשו בכתר הרבנות, ומצד אמו נחשב על משפחת שטראשון המיחסת.

בן שש שנים היה הילד אהרן מאיר'קה כשנכנס ל"חדר" ללמד תורה, והוא אז יתום מאביו. אמו אף היא לא האריכה ימים, ובהיות הנער בן אחת־עשרה נתיתם גם ממנה.

ב"חדר" הצטיין הנער בכשרונותיו ללמודים ובהתמדתו המפליאה. בהיותו בן שש־עשרה נכנס לשיבת מיר הידועה והיה לתלמידו המבהק של ראש הישיבה. בישיבה הצטיין מזיא בלמודים ועד מהרה הכתר בשם "העלוי ממוהילוב".

¹ אנו נותנים פה את תולדות חייו של הד"ר א. מ. מזיא עפ"י ספר היובל של פתח תקוה.

עוד בישיבה החל מפעמו רוח ההשכלה, וביחד עם שקידתו הרבה בלמודי הקדש התמכר בצנעה גם ללמודי חל ולידיעת שפת המדינה. הספר הרוסי "Что дѣлать" (מה לעשות?) של טשרנישבסקי הגיע לידי בחור הישיבה אהרן מאיר מזיא ועשה עליו רשם עז. הוא עזב את רוסיה ויצא לברלין, עיר ההשכלה, על מנת להשתלם בבית ספרו של הרב הילדסהיימר, המוסד שמשך אליו רבים מן המשכילים בימים ההם. בברלין התמסר בהתמדה רבה ללמוד השפה הגרמנית והלמודים הכלליים.

בן עשרים שנה היה א. מ. מזיא בבואו לברלין, זר בעיר נכריה, באין מכיר ומודע והוא כמעט מחסר אמצעים. אחרי הכנה במשך זמן קצר, עמד בבחינות ונתקבל שם לבית הספר התכני הגבוה (Gewerbe-akademie).

בהיות עוד מזיא תלמיד בית הספר בברלין המציא המצאה תכנית חשובה, שקבל עליה פטנט מהממשלה הגרמנית, אחרי שהמצאתו נבדקה ע"י אינוונטורים ממחים.

בברלין נשאר ד"ר מזיא עד גמרו את בית הספר ואחר עבר לציריך. מזיא הגיע לציריך בראשית שנות השמונים, בימים אשר ברוסיה החלו הרדיפות והפרעות נגד היהודים, ורבים מהנער המתלמד היהודי, נושאי רעיון החפש והסוציאליות, מצאו להם בציריך מקלט מפני הרדיפות במולדתם. בין חוג הסטודנטים היהודים, פליטי רוסיה, מצא אז מזיא את בן עירו וחבר נעוריו, המנהיג והמיסד של המפלגה הסוציאלי-דימוקרטית ברוסיה, פאול אקסלרוד, את פליכנוב, את וירה פיגנר ועוד. הוא לקח חלק גדול בארגון הסטודנטים ונבחר ליו"ר של אגדת המתלמדים מהארצות הסליות. העבודה הצבורית, שלרבים מן המתלמדים היתה למכשול בדרך למודם, לא הפריעה את מזיא מלעסוק בהתמדה רבה בחקירות מדעיות במקצוע התכניקה.

בציריך המציא ד"ר מזיא המצאה, איך להציל את הקהל בתיאטרון מן השרפה. גם המצאתו זו נתאשרה ע"י בדיקת ממחים והמציא הצעיר קבל עליה פטנטים מאת הממשלות בגרמניה ובצרפת.

כעבר זמן מה עזוב מזיא את למודיו בפוליטכניקום, אחרי שנוכח, כי אין למצא עבודה במקצוע זה בארץ־ישראל ועובר למחלקת הרפואה. את מקצועו החדש הוא לומד בהצטינות מרבה ומתקבל גם לרופא־עוזר אצל הפרופיסורים הידועים איכהורסט, הורנר ומילר.

כדי להיטיב את מצבו החמרי הקשה, החל מזיא להשתתף בעתונות האירופית הכללית, וב"פרנקפורטר צייטונג", שעמד אז באופוזיציה לביסמרק,

פרסם מויא שורה שלמה של מאמרים, שבהם בקר בחריפות את הפוליטיקה של ביסמרק.

כשנתבררה בשויץ שאלת ענש מות במדינה, – שאלה שהעסיקה בשעתה את כל העתונות המתקדמת, פרסם מויא ב„ציריכר פוסט“ מאמר חריף בשם „איינע ביבל-שטונדע פון איינעם עקסטיאולוגען“, שבו הביע המחבר הצעיר את התנגדותו הנמרצה לענש מות, כי הכמרים הקתוליים היו מבססים את דעותיהם להגנת משפט המות על פסוקי התורה, ובעל המאמר הוכיח להם את טעותם בראיות מהתלמוד כמו הדרישה של „עדות והתראה“ וכו' עד שאמרו: „סנהדרין, ההורגת אחת לע' שנים נקראת סנהדרין קטלנית“. המאמר הזה, שהצטין בתכנו המוסרי הנעלה, עשה רשם עמק על הקוראים.

בשנת 1887 עזב מויא את שויץ, והוא אז מפרסם כאחד המלמדים הצעירים, ועבר לפריז לעבד בקליניקה של ד"ר אדוארד מאיר, רופא למחלות עינים, וגם רופאו הפרטי של הברון אדמונד רוטשילד, להשתלם במחלות עינים ובשאר המחלות, המתהלכות בארצות החמות הדומות באקלימן לארץ ישראל.

שם המציא ד"ר מויא מכשיר חדש למדידת עקמומיות העינים ואת באוריו על המכשיר החדש פרסם הד"ר מאיר ב-1890 בעתון Revue gene-ral d'ophthalmologie (השקפה כללית למחלות עינים).

על סמך עבודתו בקליניקה של הפרופיסור איכהורסט וחקירותיו השונות במדע הרפואי כתב ד"ר מויא באותה שנה 1887 דיסרטציה על הנושא: הקרנת החם מגופו של האדם, שנמדדה על ידי מכשיר מיוחד לכך שהמציא הד"ר מויא.

את הדיסרטציה הזאת פרסם פרופיסור וירכוב בעתונו Wirchovs Archiw בשנת 1887, והיא הקנתה למחברה שם בתוך חוגי המלמדים במדע הרפואי.

ב.

פרעות היהודים ברוסיה, שפרצו פתאם, בשנות השמונים, עשו רשם מדכא על חוגי הסטודנטים הסוציאליסטים היהודים, שהתחנכו ברבם על ברכי האסימילאציה. בקרבם החלו להתעורר הרהורי תשובה על חטאיהם כנגד עמם. הם החלו לחפש דרכים כיצד ובמה לתקן את מצב עמם. יש שהסבירו את סבת הפרעות בבערות הרבה השוררת בקרב ההמונים הרחבים של העם הרוסי ועל כן הציעו להפיץ בקרבם את „אור הדעת“. דברו על

אמיגרציה לאמריקה ועל מקומות הגירה אחרים. נגד ההצעות השונות הללו יצא אז הראשון הסטודנט מזיא ובאספת חבריו קרא את דברי הנביא ירמיהו: „גירו לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים!“ והמוטו הזה שמש לו אחר כך יסוד לאגדה הציונית הראשונה „ניר“ (1882-תרמ"ב).

מה היה יחסם של הסטודנטים היהודים הסוציאליסטים בציריך לציונות אפשר לראות מדברי חברו של ד"ר מזיא, מנהיג המפלגה הסוציאליסטית ברוסיה, פאול אקסלרוד, שבמכתבו לעורך ה„צוקונפט“, בהקדמה להוצאת כתביו, הוא אומר, כי מתחלה, אחרי הפרעות ברוסיה בשנות השמונים, חשב הרבה על הרעיון הציוני, והאמין שא"י יכלה להפך לממלכה יהודית קטנה, במקום שהיהודים יהנו מכל זכויות אורח, כמו שנהנים הפולנים, הלטים והפינים על אדמתם ברוסיה, ואולם תחת השפעתו של המלמד, חוקר המזרח, רקליו, שהוכיח, כי היהודים, בבואם לא"י להתישב, יתנגשו בערבים תושבי הארץ. שנה אקסלרוד את דעתו על הציונות.

נגד הדעה המטעית הזאת, שהתהלכה בין חוגי הסטודנטים הסוציאליסטים בציריך, נלחמו חברי אגדת „ניר“ ובראשה ד"ר מזיא. האחרון פנה אל הפרופיסור קרל פורר המלמד הידוע, ששב מנסיעתו לא"י, כי ירצה על אפשרות התישבות היהודים בא"י.

הפרופיסור קרל פורר קבל את ההצעה ועל סמך הוכחות מדעיות מבססות בטל בהחלט את דעותיו של רקליו. דברי המרצה המלמד עשו רשם חזק על השומעים ועוררו רבים מהם לפעולה ציונית. הרצאה זו נדפסה אחרי כן על ידי י. מ. פינס בשם „דברי אמת“ בקבץ „הארץ“ (משנת תרנ"א) של ז. יעבץ.

פעלתה של האגדה הציונית „ניר“, שבראשה עמד ד"ר מזיא, יש לה, אפוא, ערך רב בתולדות הציונות בתור הפעלה הראשונה בין חוגי הסטודנטים היהודים, שהיו אז כמעט לגמרי רחוקים מעמם.

ג.

אחרי בקורו של הברון אדמונד רוטשילד בא"י (בשנת תרמ"ז), כשהתבונן אל המצב הסניטרי הרע ששרר אז בארץ, החליט לשלח לארץ-ישראל רופא ממה. אחרי שהברון פנה בענין זה אל רופאו הפרטי ד"ר אדוארד מאיר, הציע לו האחרון בתור מעמד מתאים לכך את תלמידו המבהק. את ד"ר מזיא. במכתב ההמלצה ששלח ד"ר מאיר לברון תאר את המעמד כממחה ומלמד גדול במקצועו, שעליו יכול הברון לסמך בלי כל פקפוק.

בימים ההם היה כבר ד"ר מזיא מפרסם במקצו בין חוגי הרופאים בפריז, ובהודע למכיריו דבר מגויו לרופא בא"י, נדו לו מתוך צער על עזבו את אירופה ולכתו להשתקע בפנה נדחה באסיה.

אחרי מגויו נשאר עוד ד"ר מזיא כחצי שנה בפריז, כדי להשתלם במחלות הטרופיות ולמען הכין לו את המכשירים הדרושים לשם עבודתו המדיצינית בארץ. ואף את מלאכת הרכיבה על סוס למד מזיא לפני צאתו את פריז, שלפי דברי הברון יוקק לכך בא"י, בבקרו לפעמים תכופות את המושבות. רק בימים הראשונים לחדש מרחשון תרמ"ס הגיע ד"ר מזיא לארץ-ישראל.

רבות פעל ד"ר מזיא להטבת מצב הבריאות במושבות יהודה, וערך פעלתו יגדל בעינינו ביחוד, אם נזכר את התנאים הקשים, שבהם עבד את עבודתו האחראית.

בין שאר פעלותיו החשובות של ד"ר מזיא להטבת המצב הסניטרי יש לציין יסוד בית חולים מרכזי בראשון-לציון. לא בנקל עלתה לו הגשמת המפעל הזה. פקידי הברון התיחסו אל הדרישה הזאת כאל דבר שבמותרות וסרבו להענות לו. בית החולים, שנוסד ע"י ד"ר מזיא, היה מסדר באפן טוב, ובמרפאה קבלו עזרה מדיצינית תושבי כל המושבות ביהודה, האכרים, הפועלים וגם הערבים.

ד.

אחד הנסיונות המענינים בעבודת הישוב של הד"ר מזיא הוא יסוד „קרן הקימת לישראל“, חברה לקנית קרקעות בא"י. החברה נוסדה ע"י ד"ר מזיא בהשתתפותם של י. ברזלי, י. גרוובסקי, איזנברג, מאירוביץ, ניגו, לוינ-אפשטיין ועוד. בזה הקדים מזיא את ה„קרן הקימת לישראל“ של הרמן שפירא בשבע שנים וזה היה מפעלו החלוצי השני אחרי מפעלו הראשון – יסוד האגדה הציונית „ניר“.

ספר התקנות של „קרן הקימת לישראל“ מיסודו של ד"ר מזיא, שנשאר ממנו כיום רק אכסמפּלר אחד, היא תעודה היסטורית חשובה, מצינת גם ברוחה וגם בסגנונה.

והנה אי אלו מסעיפיו:

א.

שם החברה ומטרתה.

(1) נוסדה חברה באה"ק ביפו לזכר „מחצית שקל הקדש“ ויקרא שמה לפי תכליתה „קרן קימת לעם ישראל בארץ-ישראל“.

(2) וזאת המטרה אשר שמה לה החברה: לקבוע על יד סכום גדול, והיתה קרנה שמורה בשטרי מלכות נושאי פרי, המפקדים באחד הבנקים הבטוחים נושאי שם מלכות הגונה עליהם, ופריה וכל הנלוים אליו יהיו קדש לחזק את ישוב ישראל בארץ-ישראל, בכל הדרכים אשר תמצא החברה נכונים לפניה; אך לא תוכל החברה לגשת אל כל פועל בטרם יקבצו באוצרה מאת אלף פרנקים.

ג.

החברים והועד.

(5) איש או אשה מבני ישראל, אשר יביאו תרומתם אל הקפה, מחצית השקל פעם אחת, והיה חבר סתם, ואשר יאמר להביאה שנה שנה והיה חבר קבוע. אך האיש אשר ישאנו לבו להביא תרומתו פי שמונה, לאמר עשרים פראנק שנה בשנה, יהיה חבר נדיב, ואשר ירים תרומה גדולה בפעם אחת ממאתים פראנק ולמעלה, והיה חבר נדיב לכל ימי חייו, והאיש אשר הוא חבר קבוע ועסק בדברי החברה באמונה והביא לה ברכה רבה במפעליו ונמנתה עליו החברה ונתנה לו שם „חבר נכבד“.

מדברי הפרוטוקול של החברה הנזכרת נכר באפן בולט למדי שד"ר מזיזא היה הנושא והנותן העיקרי בחברה, ומה שחשוב ביחוד הוא, שאחרי המלים הרשומות בפרוטוקול „ד"ר מזיזא נבחר ליו"ר האספה“ כתוב „והמשא והמתן היה בשפתנו“, – מעשה נועז בימים ההם, בהיות הדבור העברי עוד חזון יקר בארץ.

ה.

רבות פעל ד"ר מזיזא בשביל החיאת הלשון העברית ומאמריו בשאלות הלשון, שפרסם בעתונים שונים, יכולים לשמש חמר עשיר לתולדות תחית לשוננו.

מלבד מאמריו אלה פרסם ד"ר מזיזא גם מאמרי מדע שונים וביחוד בעתוני בן-יהודה: „הצבי“, „האור“, וה„השקפה“ ורשימה של מנחים מדעיים בחוברת „מחלת השבתא“, „שמות המחלות“ ב„שפתנו“ חוב' ב', וכן תרגומים לועזיים כמעט לכל השמות המדעיים המובאים במלוננו של בן-יהודה.

ב„השקפה“ משנת תרס"ה כותב בן-יהודה בין שאר דבריו בתור הערה למאמרו של ד"ר מזיזא בעניני הלשון: „מנהגי בקביעת שמות חדשים למשגים מדעיים, בפרט בעניני המחלות והרפואות, להתייעץ עם ידידי ד"ר מזיזא, שהוא בן-סמך בדבר, בין מבחינת המדע ובין מבחינת חכמת הלשון“.

כשבא ד"ר מזיא לירושלים נתקבל למורה בבית הספר למורים מיסודה של אגדת "עזרה", והוא היה הראשון שהתחיל את שעוריו בשמירת הבריאות ובנין גוף האדם בעברית. את עבודתו זאת ימשיך עד היום וע"י התלמידים – המורים הצעירים – נתפשטו המנחים של המקצע הזה בכל בתי הספר. כשנוסדה אגדת הרופאים דוברי עברית, היה ד"ר מזיא בין הפעילים ביותר באגדה. חמש שנים היה יו"ר שלה והיה מתרגם לעברית את תמצית ההרצאות הלוועיות.

בעתון הרפואי "הרפואה", שיצא לאור בעריכתו של המנוח הפרופיסור דולוז'נסקי, היה ד"ר מזיא עורך המנחים הרפואיים בעתון ואחרי מותו של דולוז'נסקי נבחר מזיא לחבר המערכת של העתון הנ"ל, שנבחרה בוועידת הרופאים.

ואולם עבודת חייו העקרית רואה ד"ר מזיא ביצירתו החשובה, שהוא עומד לפרסם והיא – "ספר המנחים לרפואה ולמדע", פרי עמל של עשרות שנים.

בקשר עם עבודתו זו עוסק עתה המלמד בן השבעים בחקירת המנחים הרפואיים בערבית ובסורית.

מערכת "לשוננו" מברכת אותו שיאריך ימים ויזכה לגמר ולפרסם את עבודת חייו זו לתועלת הלשון והמדע העבריים.